

Å skape data fra kvalitativt forskningsintervju

Samtale er grunnleggende og kanskje den mest gyldige formen for kunnskapsutvikling vi kjenner til.

Forfattere

Sigrunn Drageset

Førsteamanuensis og studiekoordinator

Institutt for helse- og omsorgsvitenskap, fakultet for helse- og sosialfag og Master i klinisk sykepleie – anesthesisykepleie, Høgskulen på Vestlandet

Sidsel Ellingsen

Førsteamanuensis og fagansvarlig

Fakultet for helsefag og Videreutdanning i palliativ sykepleie, VID vitenskapelige høgskole, Bergen

Sykepleien Forskning 2010 5(4)(332-335)

DOI: <https://doi.org/10.4220/sykepleienf.2011.0027>

Innledning

Utgangspunktet for det kvalitative forskningsintervjuet er samtalen (1). Både ved kvantitativ og kvalitativ forskningstilnærming er intervju en grunnleggende datainnsamlingsmetode (2–5). Formålet er å skaffe seg en rik og grundig beskrivelse av en hendelse eller et fenomen med utgangspunkt i respondentenes liv eller ved å oppsummere svarene i et standardisert spørreskjema (2).

Hensikten med denne artikkelen er å tydeliggjøre intervjuprosessen, de etiske og dynamiske utfordringene i intervjusituasjonen og hvilken betydning dette har for dataenes gyldighet og pålitelighet. I tillegg vil vi belyse valg og utforming av en intervjuguide.

Vitenskapsteoretisk tilnærming

Forskerens kunnskapssyn har betydning for hvordan man innhenter data, og for hvilke data som innhentes og skapes (6). Ifølge Creswell (7) er ontologi, epistemologi, verdisyn og metode fire ulike filosofiske antakelser forskeren må gjøre valg i forhold til ved gjennomføring av et forskningsprosjekt.

Postpositivisme, konstruktivisme, diskurs og pragmatisme er fire sentrale forskningsparadigmer som på ulike måter kan representere forskerens kunnskapssyn, og som er i stadig utvikling.

Kvale og Brinkmann (8) belyser ulike kvalitative metodetradisjoner som er relevante for det kvalitative intervjuet. Sentrale tradisjoner er hermeneutikk, fenomenologi og pragmatisme i tillegg til diskurs og dialektikk.

Ulike former

Kvalitative intervjuer blir ofte klassifisert som enten eksplorative (utforskende) eller deskriptive (beskrivende) (9, 10). Brinkmann (2) skiller mellom strukturert, semistrukturert, ustrukturert (åpent), gruppe- og neopositivistisk, romantisk, konstruktivistisk og postmoderne intervju.

Kvale og Brinkmann (8) omtaler sju ulike former for forskningsintervju:

1. Datastøttende intervju ved hjelp av telefoni eller datateknologi hvor forsker og informant er fysisk atskilt.
2. Fokusgruppeintervju som består av en gruppe på seks til ti informanter hvor fokus er å diskutere og

konkretisere et tema. Gruppen blir ledet av en moderator og/eller en forsker (2, 11, 12).

3. Faktuelle intervju hvor hensikten er å innhente faktisk informasjon om en person eller et hendelsesforløp.
4. Begreps- eller fenomenintervju som har til formål å kartlegge eller utdype nyanser eller variasjoner av et fenomen som eksempelvis håp eller omsorg.
5. Narrative intervju hvor det søkes tilgang til intervjupersonens fortelling eller historie.
6. Diskursive intervju som har fokus på å få frem forskjeller, samt hvordan sosial og politisk dominans ytrer seg i samtale.
7. Konfronterende intervju hvor det produseres mening ved å utfordre tema, slik at det skapes en konflikt og maktdimensjon i intervjuet.

Intervjuguide

En intervju- eller temaguide er et hjelpemiddel for å holde fokus på det som utforskes, da intervju spørsmålene har til hensikt å åpne opp slik at fenomenet eller temaet blir belyst fra ulike perspektiver og vinkler. Intervjuguiden skal ta hensyn til det kvalitative intervjuets to dimensjoner: den teoretiske, altså relevansen for forskningsprosjektets problemstilling, samt den dynamiske, altså det å skape en god intervjuinteraksjon (8).

For å kunne stille relevante spørsmål er det nødvendig med god teoretisk kunnskap om feltet. Samtidig er det viktig å være oppmerksom på distinksjon mellom en teoristyrte og en teoriladd intervjuguide. Ved teoristyrte intervjuguide styres intervju spørsmålene av en eller flere valgte teorier. En teoriladd intervjuguide viser til god teoretisk kunnskap om temaet, men er ikke knyttet til en bestemt teori.

Når intervjuguiden blir utarbeidet, er det viktig å tenke på oppbygningen av intervjuet. Det er sentralt å fokusere på hva, altså temaet for undersøkelsen, hvorfor, altså formålet med intervjuet, og hvordan, altså intervjueteknikker, datainnhenting, transkribering og analyse.

Intervjuspørsmålene har gjerne en deskriptiv form med hovedsakelig hva- og hvordan-spørsmål. For mange hvorfor-spørsmål kan hemme spontaniteten og de fyldige beskrivelsene og dreie intervjuet fra å være beskrivende til å bli forklarende og argumenterende. Intervjuspørsmålene bør være korte og lette å forstå, og det er viktig at man unngår å spørre om flere ting på en gang (8, 9).

Ved å gjenta de viktigste ordene i svaret inviteres det til en fordypning i temaet. Det er ved denne fordypningen at fleksibiliteten blir synlig, da man har mulighet til å løfte frem variasjoner og nyanser. Det også viktig å spørre hvordan informanten opplevde intervjusituasjonen, da det har betydning for data som skapes og bør synliggjøres.

Intervjusituasjonen

Kvalitative forskningsmetoder innebærer møter mellom mennesker fra ulike levekår, med ulike livserfaringer, normer og verdier. Relasjon og kontekst utgjør viktige elementer av den kunnskapen som utvikles (13). Konteksten er ikke uvesentlig, da rommet, omgivelsene og livssituasjonen til forsker og informant vil påvirke intervjusituasjonen.

Ved en fenomenologisk hermeneutisk tilnærming er det et hovedpoeng at forskeren stiller seg åpen, slik at vedkommende lar seg berøre av det informanten gir uttrykk for.

Det er her den fenomenologiske dimensjon kommer til uttrykk (14). Holdningen som forskeren uttrykker ved sin væremåte, fargelegger toneleiet som bærer ordene, slik at et og samme spørsmål kan oppleves som arrogant, ironisk eller oppriktig (1, 8, 15). Stemmeleiet fargelegger ordene, samtidig som følelsene gir adgang til en situasjons betydning, og kan være en viktig døråpner til vesentlige aspekter ved temaet. Samtidig må det også vises varhet og ydmykhet overfor informantens grenser (15, 16).

En åpen tilnærming til temaet, hvor både informant og intervjuer er engasjert og blir berørt, medvirker til å skape ny kunnskap. Forskerens varhet og evne til åpenhet vil ikke bare prege intervjusituasjonen, men også kvaliteten på dataene som skapes. Utfordringen er å la informanten få tale ut og ikke bli avbrutt av forskerens perspektiv, men ha en åpen innstilling og møte informantens opplevelser og erfaringer med utdypende og oppfølgende spørsmål. Det gir mulighet til økt forståelse og horisontutvidelse.

Bourdieu (17) var opptatt av å utøve en ikkevoldelig kommunikasjon i intervjusituasjonen. Det er en asymmetri mellom informant og forsker. Hvis det i tillegg er stor forskjell i sosial rang og kulturell og språklig kapital mellom informant og forsker, kan asymmetrien forsterkes og sjansen for å utøve voldelig kommunikasjon øke. Dette kan vise seg i alt fra ordene forskeren bruker, hvordan studien blir presentert, og forskerens forståelse, til hva som vektlegges, og hva som holdes tilbake.

Det er derfor viktig å tenke over om man er rette person til å intervju den aktuelle informanten. All sosial utveksling har en effekt som det er viktig å reflektere over. Det er et hovedpoeng for Bourdieu å være refleksiv og metodisk klar over og aktivt prøve å minske denne asymmetrien (17).

Etiske avgjørelser

Etiske regler og teorier kan sjelden gi konkrete svar på hvilke normative valg som skal foretas i løpet av et forskningsprosjekt. De gir retningslinjer som må vurderes i forhold til prosjektets spesifikke situasjoner. Etiske avgjørelser hører ikke til i noen enkelt del av intervjuundersøkelsen, men må vurderes gjennom hele forskningsprosessen (18).

Selv om informanten har gitt et skriftlig informert samtykke, kan han/hun være uforberedt på spørsmålene i en intervjusituasjon (19). Vi vet ikke hvilke erfaringer et annet menneske bærer på, og heller ikke hvilke spørsmål som kan virke sensitive eller utfordrende for informanten. Hvis uventede reaksjoner utløses, bør man stoppe opp og komme tilbake til temaet når informanten ønsker det. Uansett bør man vise varhet og ydmykhet for den andres grenser.

Å finne denne balansegangen er utfordrende, og det er her håndverksmessig skjønn og etiske aspekter i intervjusituasjonen blir tydelig (14). Konsekvensen bør vurderes med hensyn til mulig skade, og eventuelle fordeler informantene kan ha ved å delta i et forskningsprosjekt. En sentral forskningsetisk forpliktelse er at forskeren ivaretar konfidensialitet og klargjør sin egen rolle i prosjektet.

Transkribering og analyse

Det er ikke noe skarpt skille mellom datainnhenting, transkribering og analyse ved et kvalitativt forskningsintervju (8). Den som transkriberer, er underlagt mange begrensninger som er vanskelige å etterfølge. Først og fremst må man være tro mot alt som kommer opp i intervjuet, samtidig som man ikke reduserer intervjuet til kun å gjelde det som er tatt opp på bånd. Det er mye som blir formidlet i taushet, i pausene mellom ordene, i sukk og av kroppens fremtoning, som blir fraværende ved ordrett transkribering (17).

Det finnes ulike analyseformer. Noen er sterkt knyttet til vitenskapsteoretiske tradisjoner og filosofiske perspektiver (20). Tre sentrale analyseformer som benyttes i forskningsintervju, er meningskoding, meningsfortetning og meningsfortolkning. I praksis ser vi at disse gjerne er forbundet (3, 8, 21).

Uavhengig av analysemetode er det flere tolkningsnivåer som også blir betraktet som analytisk verktøy. Ifølge Kvale og Brinkmann (8) og Bo (22) er det tre fortolkningsnivåer:

- selvforståelsesnivået, som er en sammenfatning av forskers og informants forståelse av det som blir sagt
- common sense-nivået, hvor det foregår en allmenn fortolkning, som har en bredere forståelsesramme enn informantens egen
- teoretisk forståelsesnivå, hvor man benytter en teoretisk ramme ved fortolkning

De fleste analyser innebærer en form for dekontekstualisering og rekontekstualisering. Ved dekontekstualisering ser man på deler av datamaterialet. Ved rekontekstualisering settes delene inn i en ny sammenheng som samtidig er tro mot den sammenhengen deler av datamaterialet ble hentet ut fra (13). Det er i denne prosessen det skapes ny kunnskap.

Forskerens teoretiske perspektiver og faglige og kulturelle bakgrunn er sentrale forutsetninger for fortolkninger og de spørsmålene som kan stilles til datamaterialet. I analysen stilles spørsmål om de valgte teoriene er gyldig for det som man undersøker, og om tolkningene følger logisk fra teorien. Dette er et uttrykk for den hermeneutiske dimensjonen.

Troverdighet

Når man skal vurdere et forskningsprosjekts troverdighet, vil ulike forskningstradisjoner prege valg av begreper. I kvalitativ forskning er troverdighet det overordnede begrepet for gyldighet, pålitelighet og overførbarhet (9, 11, 21). I kvantitativ forskning brukes begrepene validitet, reliabilitet og generaliserbarhet.

Imidlertid vil man også finne de kvantitative begrepene i kvalitativ forskning. Det er da viktig å være klar over at begrepene har ulik betydning i kvalitativ og kvantitativ forskning. Mens troverdighet i kvalitativ forskning omfatter hele studien, vil validitet i kvantitativ forskning oftest omfatte behandling av datamaterialet (10).

Vurderingen av troverdighet i det kvalitative forskningsintervjuet innebærer i hvilken grad forskeren har frembrakt resultater som er pålitelige, gyldige og overførbare. Det er glidende overganger mellom disse begrepene; for eksempel er en forutsetning for å få gyldige data at de er pålitelige (23).

Det er sentralt om forskningen er relevant og har betydning. I kvalitative studier prøver man å oppfylle dette gjennom dokumentert refleksivitet, som innebærer at forskeren har et kritisk blikk på egne ideer, rolle, bruk av metoder, møtet med informanter, tolkning og så videre (14).

Gyldighet

Spørsmålet om gyldighet dreier seg om man har undersøkt det man skulle undersøke (3, 9, 10).

Gyldighet underveis i et intervju innebærer at forskeren regelmessig sjekker sin egen oppfatning med spørsmål som: «Har jeg forstått deg rett når du sier at ...?» Dette kan bidra til at råmaterialet i størst mulig grad representerer en felles forståelse mellom forsker og informant.

I kvalitative forskningsintervjuer er forskerens kompetanse og egnethet avgjørende for de dataene som skapes. Forskerens kompetanse refererer til den håndverksmessige kvaliteten, det vil si hvordan man har utført intervjuet, gjort nødvendige notater underveis, hvordan man har transkribert og dokumentert, begrunnet og redegjort for hva man har gjort. Uten dette er det ingen gyldighet i kvalitativ forskning.

Når kontekst, intensjon og perspektiv er tydeliggjort, har leseren selv mulighet til å vurdere gyldigheten (8). Andre måter å sikre gyldighet på er blant annet metodetriangulering, informantvalidering og forskervalidering (7, 9, 10). Ved metodetriangulering anvendes ulike metoder for innhenting av data, eksempelvis både intervju og observasjon.

Ved informantvalidering vil informanten lese gjennom det transkriberte intervjuet og/eller vurdere forskerens fortolkning. Informanten kan avdekke svakheter og dermed bidra til å styrke gyldigheten. Utfordringen er at forsker og informant kan fortolke det samme materialet ulikt.

Forskeren kan ikke basere seg utelukkende på informantens egen virkelighetsbeskrivelse, men må se denne i forhold til de analytiske begrepene og teoretiske perspektivene som er viktige i studien. Det er problemstillingen, metoden og kvaliteten på dataene som avgjør hva som er relevante gyldighetsprosedyrer, og teksten blir ikke nødvendigvis mer gyldig om informanten har rettet den opp (13).

Forskeren kan også diskutere materialets gyldighet med det vitenskapelige miljøet. Ved forskervalidering vil flere forskere stille ulike spørsmål til den samme teksten, hvorigjennom tolkningen blir utfordret. Gyldighetsvurderinger kan underbygges empirisk gjennom sammenlikninger av ulike data om de samme fenomenene.

Datamaterialets validitet må drøftes konkret i forhold til den spesielle konteksten der datainnsamlingen er foretatt. Forskjeller i datamaterialet kan skyldes at dataene er innhentet under ulike kontekstuelle forhold, og skyldes ikke nødvendigvis validitetsproblemer (17).

Troverdigheten kan øke dersom man viser at man har lett etter bevis for det motsatte. Dette kalles «å lete etter negative tilfeller». Jo sterkere falsifiseringsbestrebelse en uttalelse har overlevd, desto mer gyldig er kunnskapen (10, 13).

Pålitelighet omfatter konsistens og nøyaktighet. Påliteligheten styrkes ved at alle praktiske forhold vedrørende forskningsintervjuet, som for eksempel lyd kvaliteten på intervjuopptaket, er nøye gjennomtenkt. En trussel mot troverdigheten kan være at forskeren har vært lite oppmerksom og slurvete i sin nedtegning og analyse av dataene.

Forskeren kan forberede seg på dette ved å «lage en sti» (audit trail), som innebærer å be om en ekstern vurdering av alle relevante forhold i studien. Dette vil bidra til kriteriet om gjennomsiktighet, som er et av de håndverksmessige kriteriene (10). Når forskeren presenterer sin studie, skal andre også kunne følge stien forskeren har gått i studien.

Forskeren kan styrke påliteligheten ved å gi leseren en inngående beskrivelse av konteksten og en detaljert fremstilling av fremgangsmåten under hele forskningsprosessen (10, 20). Imidlertid kan for sterk fokusering på pålitelighet motvirke kreativ tenkning og variasjon (8).

Overførbarhet dreier seg om funnene har gyldighet utover utvalget og konteksten og er relevante og anvendbare i andre situasjoner. I kvalitativ forskning er overførbarhet knyttet til om man kan kjenne igjen meningen, og om denne meningen gir innsikt av betydning.

Konklusjon

Kvalitativ forskning reiser mange etiske utfordringer, spesielt når det gjelder informanter i en sårbar livssituasjon. Troverdigheten i et kvalitativt forskningsintervju er knyttet til en åpen tilnærming, nøyaktighet, refleksivitet og evnen til å møte dynamiske utfordringer i intervjusituasjonen. Forskerens vitenskapsteoretiske ståsted, verdi og kunnskapssyn har betydning for dataene som skapes. Hele forskningsprosessen og det dynamiske aspekt i intervjusituasjonen må tydeliggjøres, da dette har stor betydning for troverdigheten.

Takk til professor Herdis Alvsvåg, VID vitenskapelige høyskole, og førsteamanuensis Esther Hjälmhult, Høgskolen på Vestlandet, for nyttige kommentarer til utkast.

Artikkelen er en oppdatering av artikkelen som ble publisert i Forskningens ABC 2017:(2).

Referanser

1. Fog J. Med samtalen som utgangspunkt. Det kvalitative forskningsinterview. København: Akademisk Forlag; 2001.
2. Brinkmann S. The interview. I: Denzin NK, Lincoln YS, red. The Sage handbook of qualitative research. 5. utg. London: Sage; 2018.
3. Ellingsen S, Drageset S. Kvalitativ tilnærming i sykepleieforskning – en introduksjon og oversikt. Norsk tidsskrift for sykepleieforskning. 2008;10(3):23–39.
4. Drageset S, Ellingsen S, Lindstrøm TC. Kvantitativ tilnærming i sykepleieforskning – en diskusjon og oversikt. Norsk tidsskrift for sykepleieforskning. 2008;10(4):28–40.

5. Drageset S, Ellingsen S. Forståelse av kvantitativ helseforskning – en introduksjon og oversikt. Nordisk Tidsskrift for Helseforskning. 2009;5(2);100–13.
6. Olsen H. Veje til kvalitativ kvalitet? Om kvalitetssikring af kvalitativ interviewforskning. Nordisk Pedagogik. 2003;3:1–20.
7. Creswell JW, Poth CN. Qualitative inquiry and research design: choosing among five approaches. 4. utg. Thousand Oaks: Sage; 2017.
8. Kvale S, Brinkmann S. Det kvalitative forskningsintervju. 3. utg. Oslo: Gyldendal; 2015.
9. Denzin KN, Lincoln YS, red. The Sage handbook of qualitative research. 5. utg. London: Sage; 2018.
10. Polit DF, Beck CT. Nursing research: generating and assessing evidence for nursing practice. 10. utg. Philadelphia: Wolters Kluwer; 2017.
11. Lerdal A, Karlsson B. Bruk av fokusgruppeintervju. Sykepleien Forskning. 2008;3(3): (172–5). DOI: [10.4220/sykepleienf.2008.0036](https://doi.org/10.4220/sykepleienf.2008.0036)
12. Malterud K. Fokusgrupper som forskningsmetode for medisin og helsefag. Oslo: Universitetsforlaget; 2012.
13. Malterud K. Kvalitative forskningsmetoder for medisin og helsefag. Oslo: Universitetsforlaget; 2017.
14. Ellingsen S, Drageset S, McSherry W. The interconnectedness of ethical, phenomenological and hermeneutical dimensions influencing trustworthiness in the qualitative research interview. Nordisk sykeplejeforskning. 2015;5(1):70–6.
15. Martinsen K. Samtalen, skjønnets og evidensen. Oslo: Akribe; 2005.

16. Martinsen K, Eriksson K. Å se og å innse. Om ulike former for evidens. Oslo: Akribe; 2009.
17. Bourdieu P. Forståelse. I: Petersen KA, Glasdam S, Lorentzen V, red. Livshistorieforskning og kvalitative interview. Danmark: PUC CVU Midt-Vest; 2007.
18. Brinkmann S, Kvale S. Confronting the ethics of qualitative research. *Journal of Constructivist Psychology*. 2005;18(2):57–81.
19. Grimnes H. Personvern i helsefaglig forskning. *Sykepleien Forskning*. 2009;4(2):(162–5). DOI: [10.4220/sykepleienf.2009.0082](https://doi.org/10.4220/sykepleienf.2009.0082)
20. Giorgi A. Sketch of a psychological phenomenological method. I: Giorgi A, red. *Phenomenology and psychological research: essays by Christopher Aanstoos*. Pittsburgh: Duquesne University Press; 1985. s. 9–22.
21. Rolfe G. Validity, trustworthiness and rigour: quality and the idea of qualitative research. *Journal of Advanced Nursing*. 2004;53:304–10.
22. Bo IG. Metodisk refleksivitet i det kvalitative forskningsinterview. *Tidsskrift for sygeplejeforskning*. 2004;3:12–8.
23. Roberts P, Priest H. Reliability and validity in research. *Nursing Standard*. 2006;20(44):41–5.